

واکاوی فقهی انتقال اسپرم شوهر به رحم زن حائض

سید هدایت الله میرسالاری^۱

چکیده

در تلقیح مصنوعی ممکن است به اغراضی و در شرایطی خاص اسپرم شوهر جهت درمان ناباروری، در زمان حیض به رحم همسر وی منتقل گردد مساله اصلی این است که آیا چنین عملی از منظر فقه شیعه جایز است یا خیر؟. این نوشتار به روش کتابخانه ای پاسخ این مساله را دنبال میکند. آیه شریفه و یکدسته از روایات دلالت بر حرمت وطی زن در زمان حیض دارد و از این روایات برداشت میشود اصل عمل مقاربت در زمان حیض مذموم است، واضح است که انتقال مصنوعی اسپرم مشمول این دلیل حرمت نیست، اما علاوه بر این از دسته دیگری از روایات برداشت میشود که فرزند دار شدن در زمان حیض حرام است با توجه به اینکه در زمان حیض امکان انعقاد نطفه وجود ندارد معلوم است معلوم است منظور از چنین فرزند دار شدنی این است که در زمان حیض منی به رحم منتقل شود و بعد از حیض در پاکی تخمک گذاری شود و اسپرم تا آن زمان زنده بماند و لقاح صورت گیرد، پس اصل ورود نطفه مرد در زمان حیض که بعدا منجر به ولد میشود در روایات مورد نهی است لذا اگر این ورود از طریق انتقال مصنوعی انجام شود نیز حرام خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: حائض، اسپرم، تلقیح مصنوعی، وطی، استیلا

^۱. پژوهشگر و مدرس سطوح عالی حوزه علمیه قم.

مقدمه

در این مقاله مساله انتقال اسپرم مرد اجنبی به رحم زن اجنبیه مورد توجه نیست بلکه این مساله و ادله آن در جای خود بررسی میگردد و همینطور انتقال اسپرم مرد به رحم همسرش برای درمان ناباروری خود یک مساله ای جداگانه هست که مجال خود را دارد در این نوشتار فرض مساله انتقال اسپرم شوهر به رحم همسرش هست آنهم نه در حالت پاکی بلکه در حالت حیض.

اگر اسپرم شوهر به رحم همسر حائضش منتقل گردد؛ سوال این است که آیا این تلقیح حرام است و مثل وطی در حال حیض میباشد؟ یا اینکه این تلقیح جایز است زیرا تلقیح غیر از وطی است و انتقال اسپرم به رحم زن حائض اشکال شرعی ندارد هر چند منتهی به انعقاد نطفه شود.

این مساله در هیچ نوشتاری تاکنون بررسی نشد مگر در کتاب وسائل الانجاب الصناعیه که آنهم بسیار مختصر و مثل پاسخ به سوالی به آن پرداخته شد و در کتاب تلقیح مصنوعی از نگاه فقه آقای ناظم زاده نیز بیان شد که علاوه بر ذکر روایات فقط دو تا فتوا بیان شد و اجمالاً به شبهه ای پرداخته شد و تحلیل تفصیلی روایات و جمع بین آنها و تبیین حالتها و صور مختلف و حکم آنها بیان نشد. لذا همین تفصیل و تحقیق و جمع بین ادله و رسیدن به حکم شقوق مختلف نوآوری این نوشتار میباشد.

پیش از بیان جواز یا حرمت تلقیح اسپرم به رحم زن حائض لازم است ابتدا به ادله حرمت و طی حائض که مورد اتفاق فقهای شیعه است پرداخته شود تا معلوم گردد این ادله به چه ملاکی وطی را در حیض حرام میدانند و آیا انتقال اسپرم در زمان حیض مشمول آن ملاک می باشد یا خیر؟

علاوه بر این در ادامه، ادله حرمت فرزند دار شدن در زمان حیض نیز نبین شده تا امکان تحقق فرزند در این زمان بررسی گردد و ملاک حرمت آن روشن گردد و معلوم شود آیا انتقال اسپرم در زمان حیض که منجر به فرزند شود جایز است یا خیر؟

بررسی حکم مقاربت با حائض

بعضی آیات قرآن و روایات به وضوح بر حرمت و طی زن حائض دلالت دارد از جمله آیه شریفه:

«وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ» (بقره آیه ۲۲۲)

شماره چهارم
پاییز و زمستان

۱۴۰۲

ای رسول خدا از تو راجع به حیض سؤال میکنند بگو حیض رنج و سختی است؛ پس شما شوهران از آنها کناره گیری نمایید و نزدیک آنان نشوید؛ جماع نکنید تا آن که پاک شوند بعد از آن که پاک شدند به آنها نزدیک شوید به آنچه خداوند فرمانتان داده است، همانا خداوند توبه کنندگان و پاک ورزان را دوست میدارد.

این آیه شریفه به صراحت بر حرمت و طی زن حائض دلالت دارد.

روایات زیادی هم بر حرمت و طی حائض وارد شده که به ذکر برخی از آنها پرداخته می شود.

۱). هشام بن سالم عن ابی عبد الله ع: فی الرجل یأتی المرأة فیما دون الفرج وهی حائض، قال: «لا بأس، اذا اجتنب ذلک الموضع» (حرعاملی، وسائل

الشیعه، ج ۲، ص ۳۲۲، باب ۲۵، ح ۶^۱ از امام صادق درباره مردی که همسرش حائض است سؤال کردم آیا شوهرش میتواند به غیر موضع خون نزد او برود؟ امام فرمود: باکی نیست در صورتی که از آن موضع (خون) دوری کند

۲). عبد الله بن بکیر از بعض اصحاب از امام صادق این نقل میکند که حضرت فرمود «إذا حاضت المرأة فليأتها زوجها حيث شاء ما اتقى موضع الدم» (شیخ صدوق، التهذيب ج ۱ ص ۱۵۴)^۲

وقتی زن حائض شد شوهرش هر طوری میخواهد نزد او برود، مگر از محل خون، یعنی در حال حیض مجامعت نکند.

۳). در تفسیر عیاشی از عیسی بن عبدالله نقل میکند که امام صادق فرمود: المرأة تحيض يحرم على زوجها أن يأتيها أقول الله تعالى: «وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ»،^۳ فيستقيم للرجل أن يأتي امرأته وهي حائض فيما دون الفرج؟ (حرعاملی، وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۳۲۲، باب ۲۵، ح ۸) زنی که حائض است بر شوهرش حرام است که نزد او موضع دم برود، زیرا خداوند فرموده است و نزدیک به زنان حائض نشوید تا آن که پاک شوند. پس جایز است برای شوهر سراغ همسرش در حال حیض برود به غیر از فرج او.

۴). از عمر بن یزید نقل است که از امام صادق (ع) پرسید:

^۱ «وَعَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زُرَّارَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع» سند روایت موثق و مسند و قابل استناد است. (درایه النور، شبیری زنجانی و جمعی از محققین)

^۲ «مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ فَضَّالٍ عَنْ مُحَمَّدٍ وَ أَحْمَدَ ابْنَيْ الْحَسَنِ عَنْ أَبِيهِمَا عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع» سند روایت بدلیل ارسال ضعیف است (درایه النور، شبیری زنجانی و جمعی از محققین)

^۳ «مُحَمَّدُ بْنُ مَسْعُودٍ الْعِيَاشِيُّ فِي تَفْسِيرِهِ عَنْ عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع» سند روایت ضعیف بدلیل مرفوعه بودن است (درایه النور، شبیری زنجانی و جمعی از محققین)

ما للرجل من الحائض؟ قال: ما بين الفخذين؛ برای مرد چه حقی است نسبت به همسرش وقتی که حائض است؟ حضرت فرمود ما بین فخذین؛ (محمد حسن عبد الغفا، کتاب تیسیر أحكام الحيض، ج ۷ ص ۴)^۱ یعنی بهره جنسی از میان دوران یعنی حق وطی ندارد.

با توجه به آیه شریفه قرآن و روایاتی^۲ که ذکر شد و نیز اجماع فقهای شیعه حرمت وطی زن حائض برای شوهر قطعی است و جای شبهه و تردید نیست، نکته قابل توجه این است که آیا دلیل حرمت وطی در زمان حیض خود انجام عمل نزدیکی است یا انتقال منی و نطفه به رحم همسر حائض؟ در صورتی که حرمت وطی در زمان حیض بخاطر اذیت شدن زن باشد (آنگونه که از ظهور

عبارت آیه شریفه «قل هو اذی» برداشت میشود) معلوم است اصل نزدیکی و مقاربت در زمان حیض مذموم است و حرمت ربطی انتقال نطفه ندارد و در این صورت انتقال اسپرم به رحم زن حائض نیز حرام نخواهد بود؛ ولی در صورتی که علت حرمت وطی اذیت شدن زن و اصل عمل زناشویی و مقاربت نباشد بلکه فرض شود آنچه در شرع مذموم است انتقال منی و نطفه به رحم همسر در زمان حیض است آنگاه این مساله مطرح میشود که در صورت مذمت انتقال منی و نطفه از راه مقاربت در زمان حیض آیا تلقیح اسپرم مرد به رحم زن حائض خود، مثل انتقال منی با وطی است یا خیر؟ و این مساله جای بررسی فقهی بیشتر دارد.

در مورد اصل مساله باید توجه داشت که از آیه شریفه و روایات ابتدایی برداشت میشود که اصل عمل نزدیکی و مقاربت در زمان حیض یک عمل

^۱ «وَيَسْنَدُهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ إِسْمَاعِيلَ يَعْنِي ابْنَ مِهْرَانَ عَنْ عُمَرَ بْنِ حَنْظَلَةَ قَالَ» سند روایت صحیح و مسند است و قابل قبول. (درایه النور، شبیری زنجانی و جمعی از محققین)

^۲ روایات دیگری قریب به همین مضمون در همین باب ذکر شده است (ح ۵ و ح ۴ و ح ۳ و ح ۵ و ح ۹

حرامی است و موجبت زحمت و اذیت زن میشود لذا مقاربت خود یک عنوان مستقل و کاملی برا اثبات حرمت عمل هست چه در این نزدیکی انزالی صورت بگیرد و چه انزالی در کار نباشد و چه انزال منی منجر به انعقاد نطفه بشود و چه نشود.

دلیل این اذیت را برخی اینگونه گفته اند «زیرا آمیزش جنسی در چنین حالتی، علاوه بر این که تنفرآور است، زیانهای بسیاری به بار می آورد، که طب امروز نیز آن را اثبات کرده، از جمله احتمال عقیم شدن مرد و زن، و ایجاد یک محیط مساعد برای پرورش میکرب بیماریهای آمیزشی (مانند: سفلیس و سوزاک) و نیز التهاب اعضاء تناسلی زن و وارد شدن خون آلوده به داخل عضو تناسلی مرد، لذا پزشکان، آمیزش جنسی با چنین زنانی را ممنوع اعلام می کنند» (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱ ص ۲۰۲)

علاوه بر این با توجه به روایاتی که در ادامه خواهد آمد که دلالت بر حرمت فرزند دار شدن در زمان حیض دارد معلوم میشود عنوان انزال منی و انعقاد نطفه در زمان حیض خود عنوانی دیگر برای حکم حرمت میباشد که در این صورت مسال مورد نظر این نوشتار یعنی تلقیح مصنوعی در زمان حیض خود از بیشتر نشان میدهد و باید مورد واکاوی فقهی قرار گیرد.

دو قول در حکم انتقال اسپرم شوهر به رحم زن حائض

پس از آن که از قرآن و روایات حرمت و طی زن حائض حتی برای شوهرش روشن شد، در صورتی که حرمت وطی فقط بدلیل اذیت شدن زن باشد (خواه انزالی صورت گیرد و خواه انزال صورت نگیرد) پس انتقال اسپرم به رحم زن حائض اشکال ندارد لکن در صورتی تمام دلیل اذیت شدن زن در اثر مقاربت نیست بلکه خود انزال و انتقال منی نیز موضوعیت دارد مطلب مهم این است که

آیا تلقیح اسپرم مرد به رحم زن حائض در حکم انتقال منی با وطی بوده و حرام است یا در حکم وطی نیست و جایز است؟ اجمالا دو قول در مساله وجود دارد. برخی احتیاط را در حرمت دیده اند و فرمودند "هل یحرم تزریق النطفه فی رحم فی حال الحیض، وجهان: احوطهما الأول؛ آیا جایز است تزریق نطفه در رحم زن حائض یا جایز نیست؟ در آن دو وجه است و احوط از دو وجه، حرمت است." (سبزواری، مهذب الاحکام، ج ۳، ص ۲۲۷).

از ظاهر این نظریه معلوم میشود که مراد از نطفه، همان اسپرم است نه نطفه ترکیب یافته از اسپرم و تخمک، و مراد از احتیاط، احتیاط لازم و واجب است، نه احتیاط مستحب، و شاید مراد ایشان از ترک تزریق نطفه این است که مطلق تزریق منی به رحم زن حائض علی الاحوط حرام است هر چند منتهی به فرزند هم نشود احتیاط بر ترک آن است علاوه بر این مراد ایشان از تزریق نطفه در رحم زن، منی شوهر در رحم همسر حائض است، زیرا بحث ایشان در وطی شوهر در حال حیض است، بنا بر این نظریه تزریق اسپرم شوهر به رحم همسر حائض، هر چند منتهی به فرزند نشود، احتیاط لازم ترک آن است و اگر تزریق منی شوهر به رحم همسر حائض منتهی به فرزند شود به طریق اولی باید ترک شود.

ولی در مقابل برخی قائلند که احتیاط به طور مطلق، وجهی ندارد، بلکه باید قائل به تفصیل شد و فرق است بین انتقال اسپرم به رحم زن حائض که فاسد شود و سبب فرزند نشود، که در این صورت جایز است و صورتی که منتهی به تولید فرزند شود که این فرض حرام است و باید ترک شود (ناظم زاده، محمد، تلقیح مصنوعی از نگاه فقه، ص ۱۷۸).

بنابراین در صورتی اذیت شدن زن با مقاربت علت حرمت نباشد باید روشن شود صرف انتقال منی و انزال در رحم زن حائض مذموم است یا اینکه تبدیل

شدن این منی به فرزند در زمان حیض حرام و مذموم شرعی است لذا در ادامه مقاله، تلقیح اسپرم به زن حائض در دو فرض، بررسی می شود.

تزریق اسپرم به رحم همسر حائض و تشکیل نشدن فرزند

اگر اسپرم شوهر به رحم همسر حائض وی منتقل شود و به دلیل شرایط حیض یا جهت دیگری در رحم از بین رود (یا ممکن است ادعا شود به طور کلی در زمان حیض امکان انعقاد جنین وجود ندارد) و در انعقاد نطفه تأثیری نداشته باشد، ظاهراً در این فرض هیچ مشکل شرعی در انتقال اسپرم نیست نه دلیلی از قرآن بر حرمت آن است نه روایت و نه اجماع و نه شهرتی بر حرمت آن وجود دارد و اگر دلیلی بر حرمت وطی حائض داریم درباره رابطه جنسی و دخول است که حرام می باشد و در این مورد رابطه جنسی بین مرد و زن حائض نیست و دخولی صورت نگرفته است؛ پس دلیلی بر حرمت انتقال اسپرم شوهر به رحم همسر حائض اش وجود ندارد و شرعاً بلامانع و جایز است.

و در فرض شک در اینکه تزریق اسپرم به رحم همسر حائض حرام است یا جایز؟ مقتضای قاعده حلیت «کل شیء لک حلال حتی تعلم انه حرام بعینه» و آیه شریفه «وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا» (سوره اسراء، آیه ۱۵) و حدیث معروف نبوی ﷺ «رفع عن امتی تسعة....رفع ما لا یعلمون» (احمد بن محمد بن خالد برقی، المحاسن، ج ۱ مقدمه کتاب) حکم به حلیت و براءت و عدم عقوبت تزریق مذکور است.

شاید احتیاط مرحوم سبزواری از باب لزوم احتیاط در فروج است؛ چنان که احتیاط در دماء و عروض (آبرو) لازم است لکن در مقابل عده ای از فقهاء قائلند که در فروج و نسل، احتیاط رجحان دارد، (فاضل لنکرانی، محمد جواد، تلقیح مصنوعی ص ۲۸) و واجب نیست، پس تزریق اسپرم به رحم زن حائض در

صورتی که مستلزم انعقاد نطفه فرزند نشود، جایز است و ترک آن هر چند احتیاطاً بدون دلیل است.

تزریق اسپرم به رحم حائض و تولید فرزند

ابتدا باید توجه داشت که اگر کسی ادعا کند مستفاد از آیه شریفه قرآن و روایاتی که گذشت حرمت وطی زن حائض برای مقاربت و دخول است نه برای فرزند دار شدن و فتاوی فقها هم بر حرمت وطی زن حائض است؛ مطلقاً (چه بچه دار بشود یا بچه دار نشود) پس حرمت برای وطی زن حائض است نه تلقیح اسپرم در رحم زن حائض هر چند سبب فرزند شود. جواب داده میشود همانطوری که قبلاً اشاره شد این ادعا غلط است زیرا فرزندآوری و حرمت آن از نطفه در حال حیض به صریح روایات که در جواب شبهه علمی پیش رو روشن خواهد شد. و آنچه اهمیت دارد این است که در فرض حرمت فرزند دار شدن و انعقاد نطفه در زمان حیض با وطی و نزدیکی، آیا این حکم به حرمت شامل حالت انعقاد نطفه از طریق لقاح مصنوعی در زمان حیض نیز میشود؟.

مطلبی مهم در این قسمت بحث وجود دارد و آن این است که ممکن است گفته شود به طور کلی زن حائض امکان حاملگی ندارد، زیرا کارشناسان علم ژنتیک ثابت کرده اند که اسپرم مرد وقتی که وارد رحم زن حائض می شود از بین میرود و امکان تلقیح برای فرزندآوری ندارد بنابراین روایات و نیز آیه شریفه قرآن که نزدیکی با زن حائض را حرام کرده یا به دلیل اذیت شدن زن و زشتی اصل عمل مقاربت و زناشویی در زمان حیض است یا به جهت اصل ورود منی به رحم زن حائض است نه به خاطر بچه دار شدن، زیرا زن حائض بچه دار نمی شود.

علاوه بر این بر فرض که منی در رحم زن حائض سالم بماند، زن در حال حیض امکان آزاد کردن تخمک جهت تلقیح را ندارد پس موردی برای حاملگی زن حائض باقی نمی ماند تا بتوان حکم به حرمت تلقیح اسپرم به رحم زن حائض برای بچه دار شدن را ثابت کرد.

برای جواب به این شبهه باید توجه داشت که نکته مهم وجود روایاتی است که دلالت بر مذمت یا حرمت فرزند دار شدن در حال حیض دارد که خود این روایات ظهور در این دارد که در زمان امکان تحقق جنین و فرزند در زمان حیض وجود دارد و چنین فرزندانی دارای مشکلاتی هستند بنابراین در ادامه ابتدا روایات مروت نظر ذکر میشود مطرح میشود و به دنبال آن به تنافی بین این روایات و نظر کارشناسان علم ژنتیک که گفته اند زن حائض فرزند نمی آورد جواب داده میشود.

روایات نهی از از استیلا در حیض

روایات مربوط به نهی از فرزند دار شدن در زمان حیض عبارتند از:
۱). قال الصادق: «لا یبغضنا إلا من خبث ولادته، أو حملت به أمة فی حیضها» (حرعاملی، وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۳۱۷، باب ۲۴ ح ۵) امام صادق فرمود: کسی بعض ما را ندارد مگر ولادتش خبیث باشد یا مادرش در حیض به او حامله شده باشد.

۱ «مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ الْحُسَيْنِ قَالَ وَقَالَ الصَّادِقُ ع» سند روایت بدلیل مرفوع بودن و داشتن ضمیر ضعیف است (درایه النور، شبیری زنجانی و جمعی از محققین)

۲). خبر معتبر محمد بن علی بن الحسین (صدوق) در فقیه قال: «قال النبی: من جامع امرأته وهی حائض فخرج الولد مجذوماً أو أبرص فلا یلومن إلا نفسه» (حرعاملی، وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۳۱۷، باب ۲۴ ح ۴)^۱

رسول خدا فرمود کسی که با همسر خود در حال حیض جماع کند و فرزند او جذامی یا برص لک (پیس) به دنیا آید کسی جز خودش را ملامت نکند
 ۳). عن جابر عن أبی آیوب عن رسول الله ﷺ، انه قال لعلی: «لا یحبک إلا مؤمن، ولا یبغضک الا منافق، أو ولد زنیه، أو من حملته أمه وهی طامث» (شیخ صدوق، علل الشرائع، ج ۱ ص ۱۴۵)^۲

رسول خدا به علی فرمود

یا علی کسی تو را دوست نمی دارد مگر مؤمن باشد و کسی تو را دشمن نمی دارد. مگر منافق یا ولد زنا یا کسی که مادرش او را در حال حیض حامله شده است.

۴). عن جابر الجعفی عن ابراهیم القرشی قال: کنا عند أم سلمة فقالت: سمعت رسول الله ﷺ یقول لعلی:

«لا یبغضکم الا ثلاثة ولد زنا و منافق، ومن حملت به أمه وهی حائض.» (حرعاملی، وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۳۱۷، باب ۲۴ ح ۸)^۳

^۱ «أحمدُ بنُ مُحَمَّدَ بنِ خَالِدِ الْبَرْقِيِّ فِي الْمَحَاسِنِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَسَنِ الْفَارِسِيِّ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ جَعْفَرِ الْبَصْرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ ع» در سند روایت مشکلی وجود ندارد و قابل قبول است.

^۲ «عَنْ الْمُطَفِّرِ بْنِ نَفِيسٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْهَدَيْلِ عَنْ الْفَتْحِ بْنِ قُرَّةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَلْفٍ (عَنْ يُونُسَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ) عَنْ ابْنِ لَهْيَعَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ص» سند روایت دلیل تعلیق ضعیف است (درایه النور، شبیری زنجانی و جمعی از محققین)

^۳ «عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ الصَّفَّارِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ صَالِحٍ عَنْ جَابِرِ الْجُعْفِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الْقُرَشِيِّ قَالَ كُنَّا عِنْدَ أُمِّ سَلَمَةَ فَقَالَتْ» سند روایت بدلیل تعلیق ضعیف است (درایه النور، شبیری زنجانی و جمعی از محققین)

جابر جعفری از ابراهیم قرشی نقل میکند که گفت ما نزد ام سلمه بودیم، او گفت از رسول خدا شنیدم که به علی می فرمود :

شما را دشمن ندارد مگر به طایفه یکی ولد زنان دیگری منافق و سومی کسی که مادرش به او حامله شود، در حالی که حائض است.

۵). عن حماد بن عمرو و انس بن محمد عن أبيه عن الصادق عن آبائه في وصيته النبي العلي «قال: وكره أن يغشى الرجل امرأته وهي حائض، فان فعل فخرج الولد (مجنوناً أو به برص) فلا يلومن إلا نفسه ؟» (حرعاملی، وسائل الشیعه، ج ۲، ص ۳۱۷، باب ۲۴ ح ۶)^۱

امام صادق از پدرانش نقل میکند که در وصیتی پیامبر خدا به علی فرمود: کراهت دارد حرام است مرد با همسرش که در حال حیض است نزدیکی کند و اگر این کار را کرد و بچه ای از او به دنیا آمد و جذامی بود یا بر او برس بود، کسی جز خودش را ملامت نکند.

۶). عن عذافر الصيرفي قال: قال ابو عبد الله: «تري هؤلاء المشوهين في خلقهم؟ قال: قلت: نعم، قال: هؤلاء الذين آباؤهم يأتون نساءهم في الطمث». (کلینی، محمد بن یعقوب ج ۵ ص ۴۳۹)^۲

عذافر صیرفی میگوید امام صادق(ع) به من فرمود:

^۱ «و بِإِسْنَادِهِ عَنْ حَمَادِ بْنِ عَمْرٍو وَ أَنَسِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ الصَّادِقِ عَنْ آبَائِهِ ع فِي وَصِيَّةِ النَّبِيِّ ص لِأَعْلَى ع قَالَ» سند روایت بدلیل ضمیر و تحویل ضعیف است (درایه النور، شبیری زنجانی و جمعی از محققین)

^۲ «عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ عِذَافِرِ الصِّيرَفِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع» سند روایت بدلیل تعلیق و ضمیر ضعیف است (درایه النور، شبیری زنجانی و جمعی از محققین)

آن آدمهای زشت روی ایمانی را میبینی؟ گفتم بله. فرمود: اینها کسانی اند که پدرانشان در حال حیض نزد همسرانشان رفته اند. مراد از «مشوه» در روایت قبیح المنظر از جهت ایمانی است، نه از نظر ظاهری.

(۷). ابی رافع عن علیّ علیه السلام قال: «قال رسول الله ﷺ: من لم يحب عترتی فهو لإحدى ثلاث اما منافق وإما لزنیه واما امرء حملت به أمه فی غیر طهر.» (مجلسی، بحار الانوار ج ۲۷ ص ۱۴۷)^۱

علی از رسول خدا له نقل می کند که حضرت فرمود: کسی که عترت مرا دوست نمی دارد برای یکی از سه چیز است یا منافق است یا فرزند زناست و یا فرزند زنی است که در حال غیر طهر در حال حیض حامله شده

از مجموع روایات^۲ ذکر شده روشن شد فرزندآوری از زن حائض منع شده زیرا سبب خبث باطن و سبب بی ایمانی و... است علاوه بر این فرزند آوردن بر زن حائض امکان دارد لکن ممکن است همراه با مشکلات و بیماری های برص و غیره باشد پس ظهور روایات در این است که اصل حامله شدن و انعقاد نطفه در زمان حیض غیر ممکن نیست، بنابراین باید دید چگونه این ظهور روایات با نظر علم پزشکی و ژنتیک که حامله شدن در زمان حیض را ممکن نمیداند قابل جمع هست.

^۱ «و فی الْخَصَالِ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ إِدْرِيسَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِي نَصْرِ الْبَغْدَادِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ الْأَحْمَرِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص» سند روایت بدلیل ناشناس بودن برخی از روات ضعیف است (درایه النور، شبیری زنجانی و جمعی از محققین)

^۲ تعداد این روایات به حدی است که اگر چه سند برخی ضعیف است لکن بدلیل تعداد زیاد بودن اطمینان به مضمون روایات پیدا میشود (وسائل الشیعه ج ۲ باب ۲۴ و باب ۱۵ بیش از ۲۰ روایت نقل شده است)

جمع بین روایات و برداشت پزشکی

پس در این قسمت این نوشتار به رفع تنافی بین روایات و نظر کارشناسان علم پزشکی پرداخته میشود و با توجه به وجود روایات فوق و با توجه به تعداد آنها در کتب روایی که اگر متواتر نباشد مستفیضه است - این امکان وجود دارد که زن حائض فرزندان را شود از طرفی کارشناسان علم ژنتیک میگویند در حال حیض امکان حاملگی زن وجود ندارد، راه حل این تنافی چیست؟

به نظر میآید اصل نظریه کارشناسان که میگویند زن حائض در حال حیض حامله نمی شود صحیح است ولی راه حل این مشکل به این است که وقتی منی مرد به رحم زن حائض وارد می شود این طور نیست که به محض ورود در رحم حائض فاسد شود یا به محض ورود جفت گیری صورت گیرد؛ نه چنین نیست بلکه طبق تحقیق پژوهشگران علم ژنتیک اسپرم مرد در رحم زن حائض تا پنج روز شناور و معلق است و پس از پنج روز فاسد می شود؛ بنابراین اگر مردی قبل از پنج روز به پایان حیض زن حائض، منی خود را با وطی حرام یا با تلقیح و تزریق وارد رحم زن حائض کند ممکن است این منی در رحم زن تا پنج روز شناور بماند و فاسد نشود. (سایت آموزش مجازی «سلامت باروری» <https://salamatbarvari.ir/>) و تخمدان زن پس از پاک شدن از حیض بلافاصله یا با فاصله کمی تخمک آزاد کند و با همان منی (اسپرم) وارد شده از چند روز قبل در رحم او عمل جفت گیری صورت گیرد و نطفه فرزند منعقد شود. و شاید روایاتی که ذکر شده اشاره به همین حالت است که اگر مرد کمتر از پنج روز به پایان حیض همسرش منی خود را وارد رحم او کند و این منی سالم بماند و زن پاک شود پس از آزاد کردن تخمک، نطفه فرزند با تخمک او منعقد شود، این فرزند را فرزند حیض بدانند و آثار منفی گفته شده در روایات بر او مترتب گردد.

از محتوای روایاتی که بیان گردید برداشت میشود همین چند روزی که منی مرد در رحم زن حائض بوده از نظر جسمی در خلقت او تأثیر گذار است و سبب برص و جدام و زشتی صورت و خبث باطن میشود و مخالفت با اهل بیت را به دنبال خواهد داشت؛ هر چند در حال حیض نطفه منعقد نشده باشد.

نکته قابل تامل آن که مخاطب فرزندان مبتلا به برص و جدام تنها پدران هستند، نه مادران، شاید علت آن همین نکته باشد که منی مرد وارد رحم زن در حال حیض شده و چند روزی در خون حیض زن معلق بوده اثر منفی در اسپرم میگذارد و تخمک زن - که بعد از پایان حیض آزاد می کند و نطفه فرزند منعقد می شود - مؤثر از آن اسپرم مشکل دار خواهد بود؛ از این رو مخاطب روایات زنان حائض نیستند، پس مشکل فرزند حیض فقط متوجه مردان است. البته اگر عمل وطی و مقاربت بین مرد و زن حائض صورت گیرد هر دو مرتکب معصیت شده اند؛ حتی اگر بچه دار نشوند.

بررسی اشکالات جمع و رفع تنافی

پس از آنکه این نکته معلوم شد که منظور از فرزند دار شدن در زمان حیض، تحقق عمل مقاربت و انزال منی در زمان حیض است و انعقاد نطفه و جنین بعد از حیض و آزاد شدن تخمک محقق میشود (اسپرمهای قوی به مدت چند روز زنده میمانند تا حیض پایان یابد و تخمک برای تلقیح پیدا شود) معلوم است آنچه در روایات با عنوان فرزند حیض مذمت شد این است که فرزندی در زمان حیض اسپرم و منی مرد به رحم زن منتقل شود بنابراین اصل انتقال نطفه مرد (اسپرم یا منی) به رحم زن در زمان حیض که منجر به استیلاد و فرزند آوری گردد از نظر شرع مذموم است.

لکن ممکن است گفته شود روایات تشکیل جنین و فرزندی را حرام میدانند که نطفه اش با مقاربت و نزدیکی عادی در زمان حیض به رحم حائض وارد گردد و شامل حالت انتقال مصنوعی اسپرم در زمان حیض نشود یا ممکن است ادعای انصراف یا احتمال انصراف روایات از این مورد شود.

در پاسخ باید توضیح داد که بودن نطفه در زمان حیض در رحم، یکی از مناشئ بیماریهای این فرزندان است و همین سبب حکم به حرمت است و در این نکته فرقی بین انتقال مصنوعی و طبیعی نیست. علاوه بر این، اصل فرزند دار شدن با مقاربت در زمان حیض در روایات مذمت شده است و این نشان میدهد هر فرزندی که اصل انتقال اسپرم و منی که منشا وجودی اوست اگر در زمان حیض به رحم زن وارد شود مورد نهی شارع قرار گرفته است و تفاوتی بین ورود طبیعی این اسپرم یا مصنوعی آن به رحم وجود ندارد و در هر حال آن معنای حاملگی (حضور اسپرم در رحم زن حائض) محقق است بنابراین انتقال اسپرم شوهر به رحم زن حائض مشمول روایات ناهی هست و این تلقیح در صورتی که به لقاح و جنین منجر شود از منظر شرع حرام خواهد بود.

نکته دیگری که ممکن در عبارت روایات به چشم بخورد و مورد خدشه قرار گیرد این است که روایت بیان میکند کسی که «من حملته أمة وهي طامث» مادرش او را در زمان حیض حامله باشد» پس معلوم اصل انعقاد نطفه و حاملگی در زمان حیض ممکن است و منظور این نیست که بعد از پاکي و تخمک گذاری انعقاد جنین صورت گیرد.

در جواب گفته میشود با توجه به تعبیری که در روایت دیگر آمد که امام علیه السلام میفرماید «الذين أبأؤهم يأتون نساءهم في الطمث؛ آنانی که پدرانشان در زمان حیض با زنانشان نزدیکی کردند» معلوم میشود و نظور از حامله بودن در زمان حیض که در عبارات روایات دیگر آمد همین معنایی است که در این

روایت آمده یعنی در حیض نزدیکی انجام شد و مادر در واقع حامله به اسپرم تنها بوده است نه حامله به جنین؛ و حضور اسپرم و منی مرد در رحم زن در زمان حیض، که قرار است در آینده با تخمک لقاح پیدا کند خود نوعی حاملگی است و تعبیر حمل که در روایت آمده با این فرض سازگار است و این توضیح راه جمع روایات دینی با علم پزشکی واضح روز است.

لازم به ذکر است تلقیح اسپرم مرد اجنبی به رحم زن اجنبیه در زمان حیض نیز ممکن است از این جهت قابل طرح باشد که اگر ملاک عدم جواز چنین تلقیحی، مذمت استیلا از طریق حرام باشد و اصل انتقال نطفه مشکلی نداشته باشد در این صورت اگر بدانیم که به هیچ وجه این تلقیح در زمان حیض منجر به تولید فرزند نمیشود باید قائل به جواز تلقیح در حیض شد، ولی در صورتی که اصل انتقال نطفه مرد اجنبی به رحم زن مذموم باشد و ربطی به استیلا نداشته باشد آنگاه همان قولی پذیرفته هست که در اصل مسأله تلقیح مصنوعی در رحم زن اجنبیه پذیرفته میشود.

نتیجه گیری

با توجه به آیه شریفه قرآن و روایاتی که ذکر شد و نیز اجماع فقهای شیعه حرمت وطی زن حائض برای شوهر قطعی است و جای شبهه و تردید نیست، ولی حکم تلقیح اسپرم مرد به رحم زن حائض خود مثل و طی نیست و اشکال شرعی ندارد چرا که ملاک حرمت اصل مقاربت و نزدیکی در حیض باشد. گرچه علاوه ملاک مذمت وطی در زمان حیض ملاک نهی از حضور نطفه مرد در زمان حیض در رحم زن، خود ملاک دیگری برای تنفر شارع است.

تلقیح اسپرم مرد به رحم زن حائض به خودی خود اگر منجر به تولید فرزند نشود حرام نیست ولی اگر سبب ایجاد فرزند شود، با توجه به تحلیل روایات

مورد نظر، حرام خواهد بود. و روایات دلالت دارد که اصل تشکیل فرزند در زمان حیض امکان پذیر است ولی علم پزشکی روز مدعی است که امکان تحقق فرزند وجود ندارد و جمع بین این دو بیان این است که در زمان حیض اسپرم وارد رحم شده و زنده میماند تا در زمان طهر با تخمک تلقیح میشود و همین اندازه که در زمان حیض اسپرم در رحم زن است در روایات به حاملگی در حیض تعبیر شده است و مذموم بوده و سبب ایجاد بیماریهایی میگردد که مورد تایید علم ژنتیک نیز میباشد.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم
۲. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، قم، دارالحديث ۱۳۸۸ هـ ش
۳. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، انتشارات اسلامیه، ۱۳۸۹ هـ ش، چاپ هشتم
۴. شیخ صدوق، علل الشرائع، انتشارات «المکتبه الحیدریه و مطبعته» فی النجف، ۱۳۸۷ هـ ش
۵. احمد بن محمد بن خالد برقی، المحاسن، دارالکتب الاسلامیه ۱۳۱۷ هـ ش
۶. محمد حسن عبد الغفا، کتاب تیسیر احکام الحیض، المکتبه الشامله ۱۳۹۰ هـ ش
۷. شیخ صدوق، التهذیب، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۵۲ هـ ش
۸. سیستانی، سید محمد رضا، وسائل الإنجاب الصناعیة، دراسة فقهیة، چاپ دفتر آیه الله سیستانی، ۱۳۹۵ هـ ش
۹. مرتضوی، محسن، تلقیح مصنوعی در آئینه فقه، چاپ بوستان کتاب، ۱۴۰۱ هـ ش
۱۰. سبزواری، مهذب الاحکام، دارالتفسیر، قم، چاپ چهارم ۱۳۹۰ هـ ش
۱۱. ناظم زاده، محمد، تلقیح مصنوعی از نگاه فقه، چاپ بوستان کتاب، ۱۴۰۰ هـ ش
۱۲. فاضل لنکرانی، محمد جواد، تلقیح مصنوعی، مرکز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام، ۱۳۸۸ هـ ش

۱۳. حرعاملی، وسائل الشیعه، چاپ سوم، ایران، تهران، آل البیت

۱۴۱۴ق

۱۴. سایت آموزش مجازی «سلامت باروری» <https://salamatbarvari.ir/>